

Social- og ældreminister Astrid Krags talepapir

Anledning	Samråd om observation i eget hjem – SOU alm. del – samrådsspørgsmål Z
Dato / tid	Den 22. april 2021 kl. 13-14
Sted	SOU
Talens varighed	Ca. 10 min.
Talens formål	Besvare samrådsspørgsmål Z
Publikum og programpunkt	-

Samrådsspørgsmål Z stillet efter ønske fra Henrik Vinther (RV) og Kristian Hegaard (RV):

”Finder ministeren det rimeligt, at kommunerne udsætter mennesker med handicap for længerevarende overvågning i deres eget hjem, herunder overvågning af intime situationer, som led i en observation af deres hverdag forud for vurdering af behovet for hjælp, og kan ministeren oplyse, hvorvidt dette er i overensstemmelse med serviceloven, proportionalitetsprincippet, legalitetsprincippet, Handicapkonventionen og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention?”

Det talte ord gælder

[Indledning]

Jeg vil gerne starte med at takke for samrådsspørgsmålet og anledningen til at drøfte kommunernes brug af observation af borgerne i deres hjem som led i sagsoplysningen.

Emnet for samrådet rammer nemlig ned i centrum af den meget væsentlige diskussion omkring manglende tillid og retssikkerhed på handicapområdet, som vi har haft den seneste tid.

For det er jo klart, at den borger, der bliver observeret i hjemmet, som led i vurderingen af et hjælpebehov, nemt vil kunne opfatte det som et udtryk for manglende tillid fra kommunens side.

Tillid mellem borger og kommune er afgørende for et frugtbart samarbejde om hjælpen til borgeren og for borgerens oplevelse af retssikkerhed. Og dermed bliver tillid også en helt grundlæggende forudsætning for, at velfærdssamfundet fungerer efter hensigten.

En hensigt, der ganske enkelt handler om, at samfundet træder til med støtte til dem, der har brug for det, så det ikke bliver en kamp at få hjælp.

Tilliden og retssikkerheden på handicapområdet har lidt et knæk, og den skal genopbygges.

Det er vi allerede i gang med i regeringen. Vi har løftet velfærden i kommunerne med mere end tre mia. kr. i de seneste to kommuneøkonomiaftaler. Og vi har igangsat evalueringen af det specialiserede socialområde, som skal danne grundlag for en specialeplanlægning på området og dermed bl.a. sikre, at mennesker med handicap får den hjælp, de har behov for.

Der er også taget nogle mere konkrete initiativer i form af opgøret med sparekonsulenter i kommunerne, midler til flere borgerrådgivere og oprettelsen af partnerskabet om tillid og retssikkerhed på handicapområdet.

Men det ændrer ikke på, at vi lige her og nu står med nogle borgere derude, som føler sig overvåget af deres kommuner som led i vurderingen af deres hjælpebehov.

Derfor er jeg også glad for, at vi i dag får lejlighed til en grundig snak om brugen af observation i hjemmet som led i kommunernes sagsoplysning.

[Rimeligheden af brug af overvågning]

Jeg bliver i første del af spørgsmålet spurgt, om jeg finder det rimeligt, at kommunerne udsætter mennesker med handicap for

længerevarende overvågning i deres hjem, også i intime situationer, som led i observation af deres hverdag forud for vurderingen af behovet for hjælp.

Her må jeg helt ærligt sige, at nogle af de beskrivelser af brugen af observationer i hjemmet, som vi har kunnet læse i medierne den senere tid, forekommer grænseoverskridende og urimelige.

Det må aldrig være et stopur, der afgør, hvilken hjælp en borger får – og observationer i borgerens hjem må aldrig få karakter af snagen i private forhold, som ikke har betydning for vurderingen af hjælpebehovet.

Det er også klart, at jo længere tid en observation strækker sig over, og jo tættere den kommer på intime situationer, jo mere indgribende vil den også uvægerligt blive oplevet af borgeren.

Og jo mere indgribende noget opleves, jo mere grænseoverskridende og urimeligt forekommer det også. Særligt, fordi man let kommer til at føle, at man hele tiden skal forklare og forsvare sit hjælpebehov over for observatøren – altså oplevelsen af mistænkeliggørelse.

Det fører mig frem til at sige, at kommunerne helt grundlæggende skal behandle borgerne ordentligt og respektfuldt i alle faser af et sagsforløb. Det gælder naturligvis også den del af sagsforløbet, der handler om at få oplyst sagerne.

God dialog og konstruktivt samarbejde mellem den borger, der søger om hjælp, og det offentlige system, er nemlig en forudsætning for, at der kan etableres et tillidsfuldt forhold baseret på gensidig respekt.

Borgeren og systemet skal indgå i et samspil med hinanden frem for at være modspillere.

[Lovligheden af brug af observationer]

I andet led i spørgsmålet bliver jeg spurgt, om brugen af observationer er i overensstemmelse med serviceloven, proportionalitetsprincippet, legalitetsprincippet, handicapkonventionen og menneskerettighedskonventionen.

En kommune skal naturligvis, før den træffer afgørelse om hjælp til en borger, sørge for at afklare hjælpebehovet, og det skal gøres ud fra en konkret og individuel vurdering i hvert enkelt tilfælde.

Loven angiver ikke, hvordan sagsoplysningen skal ske, og stiller derfor heller ikke krav om, at afgørelsen skal baseres på observationer. Men omvendt er der ikke noget lovgivningsmæssigt til hinder for brug af observationer under nogle nærmere angivne rammer, som jeg kommer ind på lige om lidt.

Det ændrer dog ikke på, at kommunen, som jeg også sagde før, helt indiskutabelt skal behandle det enkelte menneske ordentligt.

Derfor skal observationer også foregå med en grundlæggende respekt for den enkeltes værdighed og ret til privatliv.

Retten til privatliv er sikret i både FN's Handicapkonvention og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Den konventionssikrede ret til privatliv betyder imidlertid ikke, at kommunen aldrig kan anvende observationer som en del af sagsoplysningen.

Men det betyder, for det første at observationer kun må anvendes, når det er nødvendigt – det vil sige, at kommunen ikke med rimelighed kan indhente oplysningerne på en anden måde, som er mindre indgribende over for borgeren.

F.eks. er en observation ikke nødvendig, hvis oplysningerne kunne være indhentet ved at tale med borgeren og de personer, der allerede yder støtte til borgeren eller ved at indhente en sagkyndig udtalelse fra f.eks. en læge.

Og det betyder for det andet, at indgrebet i privatlivet – det vil sige observationen – skal være proportional med det formål, som der er med at lave den.

Heri ligger bl.a., at observationen ikke må vare længere end højst nødvendigt for at opnå formålet.

Hvis observation i nogle timer, en dag eller nogle få døgn er nok, må observationen selvfølgelig ikke vare i flere uger.

I både nødvendighedskravet og proportionalitetskravet ligger, at man selvfølgelig ikke må læse borgerens private sms'er eller tjekke hvilke sider, borgeren har besøgt på internettet.

Det er ikke nødvendigt for en vurdering af hjælpebehovet. Det er en krænkelse af borgerens ret til privatliv. Og det hører ingen steder hjemme, så det skal stoppes nu.

Observationen skal tilrettelægges i dialog med borgeren, så både borger og kommune er bekendt med årsagen til observationen og dens formål.

Observationer kan altså være i overensstemmelse med lovgivningen, men det vil afhænge af en konkret og individuel vurdering i den enkelte sag, om det er tilfældet.

[Tiltag til at løse problemet]

Som jeg også nævnte indledningsvis, har vi et vigtigt arbejde foran os med at sikre, at mennesker med handicap ikke oplever systemet som en modspiller.

Men desværre er det netop dén oplevelse, mange borgere har, i forbindelse med kommunernes brug af observationer.

Derfor ser jeg også frem til at modtage resultaterne af undersøgelsen fra Ankestyrelsen, så vi kan komme til bunds i problemet.

Jeg har selv sat undersøgelsen i gang, og jeg ser den som et nødvendigt første skridt. For vi har brug for mere viden, før vi skrider til handling. Ikke bare om omfanget af brugen af

observationer, men også om baggrunden for, at kommunerne tilsyneladende i stigende grad bruger dette redskab i sagsoplysningen.

Jeg vil ikke lægge mig fast på nogen løsninger, før vi har resultatet af analysen. Men omvendt udelukker jeg heller ikke nogen handlemuligheder på nuværende tidspunkt.

For jeg er enig i, at vi har brug for at følge op på de problemer, der er derude. Derfor vil jeg også være åben for at se på forskellige veje til at understøtte, at vurderingen af støttebehovet altid sker med respekt for det enkelte menneske.

[Afrunding]

Til sidst vil jeg blot igen understrege, at det ikke skal være en kamp at få hjælp, og systemet skal ikke opleves som en modspiller.

I forhold til brugen af observationer vil Ankestyrelsens undersøgelse forhåbentlig gøre os klogere, så vi kan iværksætte de rette initiativer, så sagsbehandlingen bliver mere værdig.

Men arbejdet slutter ikke her, for som jeg også indledte med at sige, handler det helt generelt om at få genoprettet tilliden og styrket retssikkerheden.

Og den dagsorden er vi i fuld gang med at løfte ved velfærdsløftet, evalueringen af det specialiserede socialområde og en række af mere konkrete tiltag for at få tilliden tilbage og sikre, at mennesker med handicap får den hjælp, de har ret til og behov for.

Tak for ordet.